

формуванню здібностей формувати наукові інформаційні потоки людина здатна керувати власним життям в межах соціального простору. Місто має можливості якісної трансформації в нові моделі побудови простору, які будуть сформовані на основі інтеграції філософського, наукового, технічного дискурсу. «Нема такого міста, яке б визначало закінчення всіх інших міст..», – стверджує Ж. Бодрійяр.

Голованова Н. В., аспірант,
*Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління
при Президентіві України*

КИЄВОЦЕНТРИЗМ ЯК СВІТОГЛЯД

Вступ. У своєму інтерв'ю радіо «ВВС» Світлана Алексієвич зазначила, що у авторитарних суспільствах життя завмирає, культура застигає і йде у підпілля, і що політики мають бути дороговказом, хоча за відсутності еволюційних процесів у суспільстві опозиція, за її словами, мало відрізняється від влади [1]. Про проблему влади як чинника об'єднання суспільства говорив Дмитро Донцов: «Кожна сильна суспільність міцна твердим моральним законом, що над нею панує, якого живим символом і прикладом є її правляча верства. ...Де сила цього морального закону слабне, де віжки й батіг випадають з слабих рук дегенеруючої еліти, де замість служби високим абстрактним ідеалам приходить вільна гра самолюбних матеріальних інстинктів маси й одиниць, погоня за насолодою, вигодою і щастям, – там замість ділаючого морального закону, наступає серед провідної верстви розклад» [7].

Щодо «політики повинні говорити людям», пропонувати суспільству ідеї і шлях, – мусимо зауважити таке. Політики завжди йдуть у ар'єргарді, майже як секонд-хенд (образно). Є доведена часом схема: на чолі суспільства, суспільств – творці ідей; ідеї аналізуються і уточнюються інтелектуалами; далі ідеї підхоплюються і втілюються або не втілюються у життя політиками [12]. А вже де «сидять» творці ідей та інтелектуали - у владі/опозиції або не мають ніякого відношення до політики і навіть просто суспільного життя – не так важливо, хоч «на болоті». Та погоджуючись зі Світланою Алексієвич у тому, що люди «не такі вже й дурні», не дивляться у рота владі (у наявності розвинуте громадянське суспільство), зауважимо самим собі: «на болоті» як такому цивілізація не підніметься.

Основна частина. У своїй книзі «Нарис історії культури України» Мирослав Попович говорив про існування за часів Київської Русі кількох світів:

- світу села;
- світу міста;

- світу церкви та монастирів;
- світу князівського двору з його дружиною та челяддю.

«Городяни були вищими, довше росли, мали тендітний вигляд, тонший кістяк... Повітря свободи, ширше кажучи – міський спосіб життя – впливало і на фізичні, і на духовні характеристики [10].

Щодо давнього Києва, то перші школи, грамотність, освічені жінки – то вже були факти у IX ст. Розвивалася наука, у нормі було знання кількох іноземних мов (німецька, болгарська, чеська, угорська тощо). У 30-і рр. XI ст. бібліотека при Софійському соборі нараховувала до 950 томів рукописних книг. До нас дійшли 424 рукописи XI-XIII ст. Загальна кількість рукописних книг часів Київської Русі може становити від 31,5 до 130-140 тис. томів. Гордістю Києва стали Софія Київська (5-нефна, 13 куполів), резиденція Ярослава Мудрого, Десятинна церква (3-нефна, 6-стовпна, багатокупольна), Золоті ворота, Печерський монастир, Видубицький монастир, Львівська площа, Замкова гора, Старокиївська гора. Розвивалося мистецтво, зокрема київське оборонне зодчество. Задовго до 988 р. На Русь проникають християнство, книги, писемність (договори Русі з греками 911 і 944 рр.), – налице княжеські грамоти, заповіти, діяльність соборної церкви Іллі на Подолі (864-882!, що свідчить про початок християнства). Створюється законодавство – «Закон Руський» і «Правда Ярослава». Свідчення розвитку Києва – і торговий шлях по Дніпру «із варяг у греки», зв'язки з Угорщиною, Польщею, Чехією, Болгарією, Скандинавією, Францією, Німеччиною, країнами Близького Сходу, Кавказом. Великою була роль Києва як центру тяжіння та консолідації східнослов'янських земель. Невипадково з'являється така перлина літературної творчості, як «Слово про закон і благодать» Іларіона (доведено, що історія Київської держави вписана у загальний світовий процес, дані блискуча антитеза поганства та християнства, картина хрещення України, зазначена заслуга Володимира).

Києвознавство і Київ як такий у різних аспектах досліджували О. Андрієвський, О. Анісімов, В. Антонович, В. Базилевич, М. Берлінський, Є. Болховітінов, В. Вечерський, В. Галайба, Т. Гевряк, І. Гирич, С. Голубєв, Н. Горбач, В. Горський, Т. Григор'єва, М. Грушевський, О. Друг, Ф. Ернст, С. Єфремов, П. Житецький, О. Забужко, М. Закревський, М. Зеров, В. Іконников, М. Кальницький, М. Каманін, М. Ковалинський, М. Костомаров, А. Кримський, О. Левицький, В. Липинський, М. Максимович, Д. Малаков, В. Науменко, М. Петров, І. Плотнікова, Н. Полонська-Василенко, Л. Пономаренко, М. Попович, Л. Проценко, О. Рахліна, О. Різник, М. Сементовський, М. Стріха, І. Трахтенберг, К. Широцький, В. Щербина, О. Юркова.

Особливостями філософії Київської Русі по праву стали:

- синкретизм;
- різноманітність підходів і поліфонія;
- кордоцентризм і любомудріє;
- києвоцентризм;

- єрусалимоцентризм і подорож [5, 6, 8, 9].

Київ – натхнення української науки, культури, державництва – зазнав не тільки розвитку, а й руйнації протягом століть.

Києву від самих його першопочатків самим Провидінням була визначена роль серця України-Русі. У переломні моменти, коли вирішувалась доля народу, питання його подальшого існування, щоразу знов виринала тема його богоспасенності, богообраності та формувався відомий у часи Середньовіччя погляд на Київ як на втілення ідеї «граду Божого» на землі. Першим «градом Божим» був Єрусалим.

У Києві сформувалася культура, «що за всієї різноманітності компонентів становить синкретичну цілісність, яку ми традиційно іменуємо «давньоруською», або «культурою Київської Русі». Згодом державне наступництво перейшло не до Московії (не від Київської Русі до Московської Русі, тобто не до Володимиро-Суздальського князівства, а звідти до Москви), а до Галицько-Волинського князівства, і звідти – до Литви, не покидаючи таким чином території України [6].

У праці М. Костомарова «Дві руських народності» київській темі відведено досить помітне місце. Зокрема про використання культурних досягнень Півдня Русі Північню, про створення на берегах Клязьми нового Києва – міста Володимира, з такими ж титульними храмами і тією ж топонімікою. Ці плоди київської культури зростали на чужому ґрунті по-іншому і приносили інші плоди. М. Костомаров вважав, що Київ за своїм антицентралістським духовним наповненням просто не міг стати столицею централізованої держави, появи останньої міг сприяти тільки північно-російський клімат. Невдовзі на зміну кирило-мефодіївцям прийшли старогромадівці. Особливо багато і плідно працювали у цьому напрямі лідер Старої громади професор В. Антонович і його вчитель М. Максимович. В. Антоновича насамперед цікавила найтемніша доба в українській історії XIII–XVII ст. і роль у ній Києва.

Якщо говорити про XX століття, то проникливо описане те, що відбувалося, у книзі О. Анисімова «Скорбное бесчувствие. На добрую память о Кieve, или Грустные прогулки по городу, которого нет» (1992). У книзі йдеться про те, «як боліло кожному залюбленому в київську рукотворну красу знищення київських церков. Болісно було відчувати втрату того, що найбільше приваблювало в Києві, що вирізняло його з-посеред інших міст колишньої імперії, що робило його другим Єрусалимом для східнослов'янських земель. Автор описує Київ на зламі епох. «Опис цей вийшов у нього не лише жвавим, а й щирим, проникливим, навіть художнім. Перед читачем постають малюнки київського побуту початку століття. Він дізнається, скільки коштували квитки на трамвай, ночівля в готелі, скільки і якого гатунку було готелів; що собою являли київські кав'ярні і пиварні; як розважалися кияни, які театри, ресторації, синематографи, музеї вони відвідували; у яких навчальних закладах учили своїх дітей. Читач з подивом робить висновок, що жити в тому місті було цікавіше, легше, а побут був

значно розвиненіший порівняно з нашими часами. Він розуміє, що більшовицький соціальний експеримент нагло перепинив зв'язок між поколіннями, відірвав нас від європейського стилю життя, бо ж, власне, ми жили тоді у Європі» [4]. Окремі розділи розповідають про знищення радянською владою київських кладовищ, у них порушується проблема київської топоніміки – невинуватих перейменувань вулиць і окремих районів. О. Анисімов робить висновок: «Позірна російська фізіономія міста лише зовні може свідчити про «російськість» Києва. Абсурдно було б уважати, скажімо, Таллінн, Прагу або Краків зі Львовом німецькими містами (хоч будували їх у XIV – XV століттях переважно німці), а Вільнюс – за цією логікою – назвати польським містом. З такої перспективи, навіть хоч би як того хотілося, Київ не можна вважати російським, дарма що в ньому з другої половини XIX століття й домінувало російське чиновництво, купецтво, вояцтво і, зрештою, інтелігенція» [4].

У 1930-ті «суспільству було накинуто більшовицьке розуміння «соціалістичного Києва», що передбачало беззастережне нищення святого міста. Майже до кінця радянського періоду в путівниках і наукових працях Київ поставав у механістичному зображенні, без видимого реального образу, відтак губилися рештки барокового Києва [3].

Нова ера не тільки для Києва, а й для всієї України почалася саме з невеселих 30-х рр. XIX ст. Скасування магдебурзького права українських міст, литовського права для української русифікованої і полонізованої шляхти, придушення польського повстання, відгомін декабристського руху, а головне – проголошення державного курсу на русифікацію всього заходу Російської імперії – все це було лише прелюдією до, здавалося б, несподіваного виникнення українського питання, у якому київське питання ставало центральною темою, темою відродження національних аспірацій української еліти нового часу [2].

Незалежність дала новий імпульс розробці київської ідеї. Міркування політиків, філософів, політологів про необхідність вироблення української національної ідеї у глибинному вимірі безумовно мають на увазі в першу чергу порушення на різних рівнях питання про сьогоденне розуміння київської ідеї. Українська національна ідея пройшла шлях кількох трансформацій, від періоду київського універсалізму, крізь період українського руху до звуження української ідеї й сприйняття Києва як центру. Періодизацію у часі різні дослідники дають власну, це досі дискусійне питання.

Ілюстрацією розуміння важливості київської духовної проблеми є активна будівельна діяльність київської державної адміністрації протягом останніх років. Відродження таких святинь, як Михайлівський і Успенський собори, а також церкви Успіння Богородиці Пирогощі є фактом надзвичайного духовного і виховного значення для сучасної України, створює виразний образ Вічного міста.

Боротьба комуністів з українським «сепаратизмом» і залишками державності у 1930-ті рр. була спрямована насамперед проти церков, політично «скомпрометованих» їхньою роллю у політичній історії. Були знищені всі собори, зведені коштом гетьмана Івана Мазепи, найкращі барокові храми. Окрім Михайлівського собору, це і Богоявленський собор, і церква Різдва Христового, подільські храми Бориса і Гліба, Катерини, Воскресіння Христового.

Іншим, не менш важливим завданням є продовження довгоочікуваного вирішення топонімічних проблем Києва. Потрібна розробка й популяризація серед населення теми «Український Київ ХІХ–ХХ ст.», бо мало ще на вулицях Києва меморіальних дошок, які увічнювали б імена діячів тієї епохи й достопам'ятні події, пов'язані з нею. Добрий приклад – Київський національний університет ім. Шевченка, де що не кабінет, то меморіальна дошка.

Але не тільки у відтворенні пам'яток архітектури справа. 25 років тому Київ став національним центром Міжнародної асоціації українців світу, на базі якої були запроваджені Конгреси МАУ, які об'єднали навколо України спеціалістів з українознавства усього світу. Зараз Київ – центр радіо- і телемостів України з багатьма країнами світу, осередок наукових, культурологічних, громадських зустрічей всесвітнього рівня. Один з прикладів – наша творча праця на ниві щотижневого діалогу Київ-Нью-Йорк-Єрусалим-Європа, 2011-2016 рр., Девідзонрадіо, Нью-Йорк.

Зараз дуже великі проблеми мають державницькі підходи до розвитку освіти, науки, культури [11]. Зокрема щодо проблем театру багато пише київський театрознавець Олег Вергеліс. Одна з причин – кадрові проблеми у державному управлінні.

12 січня 2015 року Президент Петро Порошенко підписав Указ «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020». «Стратегія» складається з чотирьох векторів руху. Вектор руху «Гордість за Україну в Європі та світі» передбачає 13 реформ та програм, серед яких – Програма популяризації України в світі, Програма створення бренду «Україна», Розвиток інформаційного суспільства та медіа, Реформи державної політики у сфері науки та досліджень, туризму, культури, кіновиробництва, видавничої справи, Програма залучення талантів тощо. Навесні 2016 р. ухвалюється ряд рішень, які протирічать «Стратегії-2020». За попередніми нашими висновками, готується звуження, якщо не сказати, руйнація вищої освіти в Україні, адже звужується завдання гуманітарної освіти, зокрема філософії як одного з базових предметів, науки наук. Але усьому свідомому українству й фахівцям з українських питань (науковцям української діаспори зокрема і зарубіжним вченим-україністам неукраїнського походження – таким відомим особистостям, як Ася Гумецька, Євген Федоренко, Любомир Винар, Григорій Грабович, Йоханан Петровські-Штерн, Х'юго Лейн, Оксана Пахльовська, Марина Кац, Юрій Фельштинський, Андрій Піонтковський, Андрій Ілларіонов – з багатьма ми співпрацюємо) бачиться необхідним

впровадження всезагальної освіти в Україні з питань власної історії та філософії, важливі курси з цих дисциплін у вишах, обов'язкові для кожного студента незалежно від напрямку вишу, бо університети стають центрами знань і джерелами інноваційних ідей у суспільстві, й потрібний їх усебічний розвиток, передусім у галузі історико-філософській. Адже первісність Давньої Русі та її центра – Києва – треба не тільки проголошувати, а знати й плекати з фактами у головах і з милуванням столицею Русі у душі та серці. Культура Київської Русі, стародавній Київ, історія міста, сучасні надбання й неперевершені особистості, таланти України та відомі українці за кордоном, - це те, що є головним практичним досвідом громадян України, інших країн і чинником протистояння агресії, злу й власній недолугості.

Висновки. Історико-філософська освіта для кожного українця зараз стає завданням часу, стратегією національної безпеки й подальшої модернізації держави.

Роль української столиці стає вирішальною у націєутворюючому, історико-культурному, духовно-ціннісному, людиновимірному, мовному й геополітичному аспектах. Саме Київ як столиця є центром, який цементує єдність держави і забезпечує гармонійне співіснування регіонів України, надає ментальному полю, медіапростору країни національних духовних і естетичних властивостей, притаманних кращим особистостям і втіленим у кращі зразки науки і мистецтва. Прогностично саме Київ здатний бути зразком державницьких підходів. Києвоцентризм стає чинником збереження й розвитку не тільки українського суспільства, а й усього світу. Києвоцентризм і єрусалимоцентризм як дві праоснови східнослов'янського світу з давніх давен мають не просто досвід у часі, вони довели свою трансцендентальність і сакральність, вічність, надпросторовість. Ці поняття набули всесвітнього значення і вимагають від нас просто зрозуміти, розкрити, підтримати діяльнісно, власним світосприйняттям і своєю думкою їх величну сутність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексієвич С. Повторение Чернобыля и Фукусимы неизбежно / Світлана Алексієвич, інтерв'ю [Електронний ресурс] / BBC – 2016 – Режим доступу:http://www.bbc.com/russian/society/2016/04/160419_belarus_alexievich_chernobyl?S>ThisFB. – Назва з екрану.
2. Гирич І. Боротьба за Київ як ключове питання української ідеї / І. Гирич. // Україна. Наука і культура. – К. – 2005. – Вип. 33. – С. 80–98
3. Гирич І. Плекаймо образ столичного міста // І. Гирич. // Пам'ятки України. – К. – 2004. – № 4. – С. 130 – 138.
4. Гирич І. «Скорбное бесчувствие» до українського Києва // І. Гирич. // Пам'ятки України. – К. – 1997. – Ч. № 3. – С. 122-125
5. Горбач Н. Специфіка української філософії / Назар Горбач. – Львів :«Каменярь».– 2006. – С. 20-35.
6. Горський В. Біля джерел / В. Горський. – К.: ВД «Києво-Могилянська академія».– 2006р. – С. 68-83.

7. Донцов Д. Дух нашої давнини / Дмитро Донцов [Електронний ресурс]. – Мюнхен, Монреаль – 1951 – Режим доступу : <http://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/3517/file.pdf>
8. История Киева / під ред. І. Артеменка [та ін.]. – К. : «Наукова думка». –Т1. – 1982.. 1. – С. 144-160.
9. Полонська-Василенко Н. Історія України / Наталя Полонська-Василенко. – К.: «Либідь». – 2002. – С. 239-245.
10. Попович М. Нарис історії культури України / Мирослав Попович. – К.: «АртЕк». – 1999. – С. 71-74.
11. Українська культура: цивілізаційний вимір / Калакура С. Я., Рафальський О. О., Юрій М. Ф.– Київ : ІПЕНД ім. І. Ф. Кураса. – 2015. – С. 442-453.
12. Blundell J. Waging the war of ideas /J.Blundell.– London – 2007 – P. 40.

Деміхов О. І., аспірант
Сумський державний університет, Україна

ФІЛОСОФІЯ МІСТА В УКРАЇНІ – ВИТОКИ І СУЧАСНИЙ КОНТЕКСТ НА ПРИКЛАДІ м. СУМИ

Актуальність питання на теперішній час зумовлена новими викликами сучасності – розширення мегаполісів на технічному і кібернетичному горизонтах призводить до одночасного пригнічення внутрішнього світу людини-городянина, схематизації і примітивізації його мислення, а також звуження його реальних механізмів впливу на умови життя в місті.

Метою роботи є вивчення філософського досвіду осмислення законів побудови і розвитку міського суспільства в усіх його проявах та спроба виробити нові підходи до аналізу сучасної моделі світогляду українського мешканця міста.

Виклад основного матеріалу. В теперішній час українське суспільство намагається сформуванати для себе національну ідею. На наш погляд, запропонований вітчизняним істеблїшментом для країни варіант «патріотизму» як національної ідеї є важливим, але не універсальним. Пропонуємо розглянути стратегію розвитку населених пунктів (як міст, так і поселень) України як домінуючу в розрізі формування менталітету сучасного громадянина нашої держави. Адже економічний розвиток і безпека наших місць проживання напряму стосується кожного і вказаний напрямок реформ може розглядатись як механізм трансформації громадянської свідомості сучасного українця. Особливої актуальності вказане питання набуває в розрізі розгорнутої децентралізації влади в державі. Ми безуспішно намагаємося збудувати систему відносин в наших містах по європейських принципах, по лекалах західного лібералізму. Однак, Україна, і Слобожанщина в тому числі, не пройшла стадії європейського бюргерства, повноцінного магдебурзьського права, які дали світу масовий прошарок городян. Українські городяни були від самого початку тонкою плівкою в структурі суспільства, а сучасне населення наших міст назвати городянами